

Riigikogu otsuse „Kaitseväe kasutamise tähtaja pikendamine Eesti riigi rahvusvaheliste kohustuste täitmisel Euroopa Liidu sõjalisel operatsioonil EUNAVFOR Med/Irini“ eelnou seletuskiri

Sissejuhatus

Käesolev Riigikogu otsuse eelnõu võimaldab panustada kuni kuue kaitseväelasega operatsioonile EUNAVFOR Med/Irini (European Union Naval Force Mediterranean/Irini). Eelnõu ja seletuskirja on koostanud Kaitseministeeriumi poliitika planeerimise osakonna nõunik Pearu Pirsko (pearu.pirsko@kaitseministeerium.ee) ning vastutav jurist on Karl Urmas Sule (karlurmas.sule@kaitseministeerium.ee).

EUNAVFOR Med/Irini

Euroopa Liidu (EL) Nõukogu 31. märtsi 2020 otsusega 2020/472 loodi sõjaline operatsioon EUNAVFOR Med/Irini. See operatsioon jätkas samal päeval lõpetatud operatsiooni EUNAVFOR Med/Sophia, mis loodi EL Nõukogu 18. mai 2015 otsusega (CFSP) 2015/778, et tõkestada ja ennetada inimkaubandusega seotud kuritegelike võrgustike tegevust ning põgenike hukkamist teekonnal üle Vahemere Euroopasse.

Euroopa Liidu operatsiooni EUNAVFOR Med/Irini esmane eesmärk on Liibüale kehtestatud ÜRO relvaembargo rakendamise toetamine, kasutades selleks õhu-, satelliidi- ja merelisi võimeid. See hõlmab ka Liibüa ranniku lähedal rahvusvahelistes vetes laevade inspekteerimist, mida kahtlustatakse relvade või nendega seotud materjalide transportimises Liibüasse või Liibüast. Lisaks sellele toetab operatsioon ÜRO meetmete rakendamist illegaalse naftaekspordi tõkestamiseks, Liibüa mereväe ja piirivalve väljaõpet ja ülesehitamist ning salakaubanduse ja inimeste smugeldamise võrgustike lõhkumist, kogudes sellekohast informatsiooni.

2025. aasta märtsis laiendati operatsiooni mandaati, hõlmamaks ka kriitilise merealuse taristu kaitseks vajaliku olupildi tagamist. Selle tulemusel on operatsioon alustanud varilaevastiku tuvastamisega Vahemerel, panustades sellega EL olukorrateadlikkusse ning toetades sanktsioneeritavate aluste nimekirja laiendamist. Kui varasemalt oli operatsioon EUNAVFOR Med/Irini tegevuse üheks aluseks ÜRO julgeolekunõukogu resolutsioon 2292 (2016), mis puudutas Liibüa relvaembargo jõustamist, siis 2026. aasta maist see resolutsioon enam ei kehti. EL on kinnitanud, et operatsioon jätkab oma tegevustega ka juhul kui ÜRO resolutsioon 2292 (2016) kehtivus lõpeb. Operatsiooni esmaseks eesmärgiks oleva relva- ja naftaembargo täitmist viiakse ellu kooskõlas ÜRO resolutsiooniga 2684 (2023) ning operatsiooni raames kogutud teavet jagatakse ka ÜRO-ga.

Euroopa Liidu liikmesriigid teevad operatsiooni tegevuse üle poliitilist kontrolli ning annavad strateegilisi suuniseid Euroopa Liidu Poliitika- ja Julgeolekukomitee (Political and Security Committee – PSC) kaudu. PSC arutab missiooni arenguid iga nelja kuu tagant, et otsustada võimalike muutuste üle. Eesti osaleb nendes aruteludes aktiivselt, et tagada tegevuse vastavus

Eesti huvidele ning panusele. Muuhulgas arutatakse võimalusi keskenduda EUNAVFOR Med/Irini raames rohkem varilaevastiku heidutamisele ning olupildi tagamisele Vahemerel.

Operatsiooni EUNAVFOR Med/Irini panustab 2026. aastal 23 EL-i liikmesriiki ning seda juhib itaallasest kontradmiral Marco Casapieri. Operatsiooni peakorter asub Roomas, operatsiooni tegevusala keskendub peamiselt Liibüa idarannikut ümbritsevale alale, operatsioonialast jääb välja piirkond 15 meremiili ulatuses ümber Malta. 2025. aasta märtsis pikendati operatsiooni mandaati kahe aasta võrra kuni 31. märtsini 2027.

Eesti panus

Osalemine Euroopa Liidu operatsioonidel suurendab Eesti välispoliitilist nähtavust laiemalt. EUNAVFOR Med/Irini operatsioonil osalemisega panustab Eesti solidaarselt teiste liikmesriikidega Euroopa Liidu ühisesse julgeoleku- ja kaitsepoliitikasse ning Vahemere regiooni julgeolekusse, tugevdades ÜRO relvaembargo rakendamise kaudu Liibüas julgeolekut Euroopa Liidu lõunapiiril. Lisaks koostöö tihendamisele operatsiooni juhtriigi Itaaliaga võimaldab panustamine rääkida aktiivselt kaasa EL operatsioonide varilaevastiku suunalise tegevuse osas, toetades Eesti huvi takistada Vene Föderatsiooni varilaevastiku tegevust. Eesti Kaitseväele annab panustamine võimaluse omandada rahvusvahelist operatsioonikogemust.

Eesti alustas osalemist operatsioonil EUNAVFOR Med/Sophia 2015. aasta augustis ühe staabiohvitseriga. Aastal 2019 panustas Eesti operatsioonile kahe staabiohvitseriga ning aastal 2020 ühe staabiohvitseriga operatsiooni peakorteris Roomas. Aastatel 2021–2024 on Eesti panustanud kuni kahe staabiohvitseriga missiooni peakorteris Roomas.

2026. aastal panustab Eesti operatsioonile kahe staabiohvitseriga, mehitades operatsiooni planeerimisgrupi ülema ametikohta ning 0.5 koormusega operatsioonide planeerimise staabiohvitseri ametikohta koos Saksamaaga. Need ametikohad pakuvad Kaitseväele kriitilise tähtsusega väljundit operatsioonide planeerimise ning juhtimisülesannete näol sõjalise operatsiooni staabis. 2027. aastal panustab Eesti sarnaselt käesolevale aastale operatsioonile kahe kaitsevaelasega ning mandaati taotletakse kuni kuue kaitsevaelasega panustamiseks.

Õiguslik alus

Riigisiseses õiguses on osaluse õiguslik alus kriisiolukorra ja riigikaitse seaduse (edaspidi *KorkS*) § 139 punkt 2, kuna tegemist on ÜRO põhikirja VI ja VII peatükis sätestatu alusel rahu ja julgeoleku säilitamise või taastamise eesmärgil korraldatava sõjalise operatsiooni või rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud põhimõtete ja normidega kooskõlas oleva muu sõjalise operatsiooniga. Tulenevalt *KorkS*-i § 141 lõikest 1 otsustab Riigikogu Kaitseväe kasutamise rahvusvahelisel sõjalisel operatsioonil eraldi otsusega.

Euroopa Liidu Nõukogu 18. mai 2015 otsuse 2015/778 artikli 10 järgi määratakse üksuste ja isikkoosseisu staatus kindlaks kooskõlas rahvusvahelise õigusega.

Operatsiooniga seotud kulud

2027. aastal on operatsioonil EUNAVFOR Med/Irini osalemisega seotud Kaitseväe tegevuskulude maht hinnanguliselt 108 890 eurot (käibemaksuta), mis kaetakse Kaitseministeeriumi valitsemisala eelarvest.

Eelnõu kooskõlastamine

Vabariigi Valitsuse istungile esitatav eelnõu on kooskõlastatud Justiits- ja Digiministeeriumi, Välisministeeriumi ja Rahandusministeeriumiga ning arvamuse on avaldanud Kaitsevägi.